

МІСТЕЦЬ

№1 (90) Листопад 2022 р.

Газета Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

ВИПУСК ПРИСВЯЧЕНО 140-РІЧЧЮ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИХАЙЛА БОЙЧУКА

ФОТОВИСТАВКА АННИ САФРОНОВОЇ «ТРИПТИХ. ПІДПИСИ ВІЙНИ»

25 жовтня – 7 листопада 2022 року в галереї Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука експонувалася фотовиставка Анни Сафронової «Триптих. Підписи війни». На ній було представлено творчі роботи фотографа за період із березня до жовтня 2022 року, тобто за перші вісім місяців відкритого вторгнення Росії в Україну. Серія «Триптих. Підписи війни» є серією триптихів із фотографій, зроблених у серпні нинішнього року в місті Києві та Київській області. Моделі світлин – молоді жінки і діти, з якими Анну пов'язує дружба, що склалася на знімальних майданчиках ще в мирні часи. Кожен триптих – це окрема тема, окрема ідея, відображена фотографом. Герої фотознімків – не актори, а звичайні люди, життя яких назавжди змінила війна.

Ще одна серія фотознімків, зроблених Анною в цей період, – руйнування в

Ірпені, Бородянці, Бучі. Ці фотографії стали основою серії фотоколажів під назвою «Втрачене дитинство». Мета серії – передати емоції та переживання дітей, що мимоволі стали свідками і заручниками воєнних дій в Україні.

У рамках виставки демонструвався відеоряд «Підписи війни», а також було представлено фотокнигу «I miss» («Я сумую») – книгу про почуття і переживання людини, відірваної від рідного дому. Фотокнига за жанром – арт-об'єкт. Кожен її розворот містить знімки дітей-фотомоделей, зроблені Анною на показах та івентах ще в мирні часи. У поєднанні з різними фото із соціальних мереж воєнної тематики ці фотографії стають містичними – навіть важко осягнути глибинний зміст меседжу, який передає дитячий погляд. Багато цих дітей разом із родинами покинули Україну в перші дні війни і

боляче переживають розлуку з домом. У своїх роботах Анна Сафронова прагнула показати трагедію українців, у життя яких увірвалася війна і стала його частиною. Обкладинка книги – колаж із воєнних

фотографій викладача Київського національного університету технологій та дизайну С. В. Потаніна, який був учителем і наставником Анни в період її навчання в магістратурі КНУТД.

Про автора.

Анна Сафронова 2017 року закінчила Київську державну академію декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука та отримала кваліфікацію «бакалавр» зі спеціальності «Дизайн» спеціалізації «Графічний дизайн». Після завершення навчання в магістратурі у 2019 році вступила до аспірантури Київського національного університету технологій та дизайну, де в грудні 2021 року достроково захистила дисертацію на тему «Фотокнига як об'єкт артдизайну: історія, типологія, дизайн-технології», ставши доктором філософії (PhD) у галузі знань «Культура та мистецтво» за спеціальністю «Дизайн».

Навчаючись в аспірантурі, викладала в КНУТД на кафедрі мультимедійного дизайну проєктування для студентів четвертого курсу. Неодноразово брала участь у фотовиставках. У 2020 році на 11 міжнародному фотоконкурсі «Гаряча крига» в номінації «Фотографіка» здобула золоту медаль за серію фоторобіт «Аліса в країні чудес».

Нині Анна Сафронова проходить постдокторську підготовку на факультеті мистецтва і дизайну Західного університету Тімішоара (Румунія). У липні 2022 року відкрила виставку робіт 25 українських фотохудожників «Interfoto 2022: Ukraine» у галереї «Мансарда» зазначеного вище університету, в якій узяла участь як учасниця та співорганізатор.

«СТІНА ПАМ'ЯТІ МИХАЙЛА БОЙЧУКА»: Всеукраїнський конкурс на кращий керамічний пласт на тему «Бойчук і бойчуківці: сучасний погляд»

У Київській державній академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука завершилася мистецька акція «Стіна пам'яті Михайла Бойчука»: Всеукраїнський конкурс на кращий керамічний пласт на тему «Бойчук і бойчуківці: сучасний погляд».

Михайло Бойчук є одним із найяскравіших представників духовно-культурного мистецького покоління України першої половини ХХ століття, яке було знищене тоталітарним сталінським режимом. На довгі роки творчі здобутки цього визначного українського художника та його учнів зникли з нашого мистецького та культурного поля. Нині особливо важливо повернути в український і світовий мистецький простір їхні славетні імена і твори. Як ніколи є актуальними проблеми історико-художньої пам'яті, трансформації та переосмислення національної мистецької спадщини в сучасному мистецтві.

З нагоди 140-ї річниці від дня народження видатного українського художника-монументаліста і педагога Михайла Бойчука спільними зусиллями професійних художників-керамістів і студентів спеціалізації «Художня кераміка» створено «Стіну пам'яті Михайла Бойчука», що складається з 33 керамічних пластів. Захід продемонстрував сучасні підходи художників-керамістів до трактування та переосмислення творчої

спадщини Михайла Бойчука та його учнів; відкрив нові імена в сучасній художній кераміці, сприяв творчому діалогу митців різних поколінь, шкіл, регіонів.

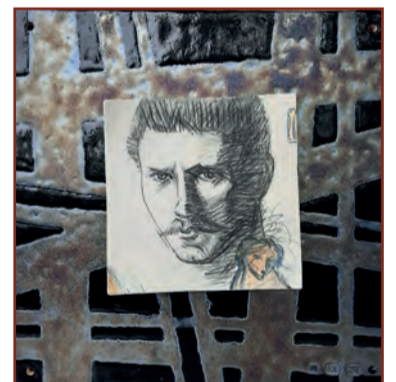
У художній кераміці, як і в сучасному українському мистецтві, відбувається активний пошук нової художньої мови. Твори станкової художньої кераміки відіграють самодостатню роль у розвитку сучасного мистецтва та мають глибокий зміст, яскраву індивідуальну характеристику образів, а також вирізняються унікальною пластикою і сміливим використанням кольору. Завдяки широкому арсеналу нових виразжальних засобів у творах художньої кераміки з'являються складні філософські образи з поглибленим змістом, що виражають найтонші переживання, спостереження і відчуття навколишнього світу. Сучасні художники-керамісти продемонстрували цікаві методи і підходи до інтерпретації творчої спадщини Михайла Бойчука та його учнів, виртуозне володіння широким арсеналом керамічних технік і технологій.

Конкурсні роботи виконувалися авторами у складних і драматичних умовах війни українського народу з російськими загарбниками, що, безумовно, вплинуло на композиційне вирішення творів та їх емоційне звучання. Практично в усіх роботах прямо чи опосередковано присутня реакція на події, що відбуваються нині в Україні.

До участі в конкурсі журі відбрало 33 керамічних пласти 23 художників-керамістів із різних регіонів України (Львів, Рівне, Тернопіль, Київ, Полтава). З технологічної точки зору відібрані роботи демонструють практично повний спектр можливостей і прийомів роботи з керамічними матеріалами. Художники у своїх творах використали різні за кольором шамотні маси, глину, кам'яну масу, фаянс, порцеляну. Застосували пластичне (рельєф, риткування), графічне та живописне декорування керамічних виробів ангобами, поливами, підглазурними та надглазурними фарбами тощо.

Журі конкурсу – кандидат мистецтвознавства, ректор КДАДПМД імені Михайла Бойчука Олена Осадча (голова), доктор мистецтвознавства, проректор із наукової і міжнародної діяльності Марина Юр, голова художньої ради Олеся Варкач, народний художник України, професор кафедри ХКДСМ Микола Білик, заслужений діяч мистецтв України, доцент, в. о. завідувача кафедри монументально-декоративного і сакрального мистецтва Роман Петрук – вирішило не виокремлювати серед учасників конкурсу номінантів премії, а відзначити всіх дипломами лауреатів у різних номінаціях. Диплом лауреата за технологічну досконалість присуджено Тамарі Березі, диплом лауреата за кращий портрет Михайла Бойчука –

Євгену Овчарику, диплом лауреата за краще композиційне вирішення – Аліні Окарі, диплом лауреата за краще колористичне рішення – Риммі Волковій, диплом лауреата за краще графічне рішення – Діані Шаповаловій, диплом лауреата за гармонійне поєднання матеріалів – Юлії Роїк, диплом лауреата за виразне фактурне рішення – Катерині Власовій, диплом лауреата за символізм у розкритті теми – Ганні Друль, диплом лауреата за краще абстрактне рішення – Юрію Войтовичу, диплом лауреата за оригінальне трактування образів – Леоніду Нагірняку, диплом лауреата за краще зооморфне рішення – Ігорю Ковалевичу, диплом лауреата за монументальність композиції – Степану Андрусіву, диплом лауреата за суголосність ідейм Михайла Бойчука – Анастасії Вороніній, диплом лауреата за найкращу інтерпретацію мистецтва бойчуківців – Ларисі Боруті, диплом лауреата за найкращу імпровізацію – Оксані Білик, диплом лауреата за образне мінімалістичне рішення – Наталії Ханановій, диплом лауреата за краще поєднання стилів – Олесі Дворак-Галік, диплом лауреата за рефлексію на сьогодення – Наталії Антипіній, диплом лауреата за гармонійність композиційного рішення – Ксенії Брикімовій, диплом за експресивність у трактуванні образів – Вірі Чернієнко, диплом лауреата за вірність традиціям – Миколі

В. Хижинський. Керамічний пласт «Присвята Михайлу Бойчуку». Шамот, напівпорцеляна, керамічний олівець, поливи.

І. Ковалевич. Керамічний пласт «Вершники». Кам'яна маса, поливи.

Лампечі, диплом лауреата за декоративність композиції – Наталії Черніченко-Лампечі.

Вітаємо всіх учасників мистецької акції і дякуємо за чудові роботи!

Володимир ХИЖИНСЬКИЙ,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
в. о. завідувача кафедри художньої кераміки, декоративної скульптури, дерева та металу

СЮЖЕТ «БІЛЯ ЯБЛУНІ» У КОНТЕКСТІ ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БОЙЧУКІВЦІВ

Сюжет «Біля яблуні» став програмним для виконання в школі Михайла Бойчука. Власне засновнику монументального напрямку бойчукізму належить низка ескізів і творів на цю тему. Деякі дослідники називають твори «Біля яблуні», «Урожай (Збирання яблук)», «Двоє під деревом», виконані Михайлом Бойчуком, іконами-картинами, або іконами світського змісту [1, с. 128].

Сюжет «Біля яблуні» відсилає до мотиву світового дерева як універсального образу, за стародавніми язичницькими віруваннями пов'язаного з концепцією побудови Всесвіту. Воно виконувало космогонічну функцію як центр світу. У міфологічній свідомості світове дерево асоціювалося також із деревом роду, мало функції родючості. У деяких народів дерево виконувало медіаторну функцію, забезпечуючи зв'язок між світами. Наприклад, на дереві розвішувалися жертвні предмети «для духів», щоб оберігали [2, с. 630]. Залежно від особливостей світогляду в різних культурах сформувалися декілька різновидів світового дерева: світове дерево, Дерево пізнання, Дерево роду, Шаманське дерево, Дерево смерті та Небесне дерево [2, с. 636]. Образ світового дерева відіграв важливу роль в обрядовому житті різних народів та постійно присутній на пам'ятках декоративно-ужиткового начиння.

Сюжет «Біля яблуні» можна трактувати як християнський, пов'язаний із Деревом Життя та Деревом пізнання Добра і Зла. Історія людства почалася від гріхопадіння Адама і Єви, і цей сюжет триває досі. У християнській конотації тема збору яблук відсилає також до свята яблучного Спаса, або Преображення Господнього, духовно-релігійний смисл якого полягає у справжньому призначенні і покликанні людини – стати Боголюдиною.

Інше значення цього сюжету пов'язане з плеканням коріння, проростанням дерева як генетичного коду української ідентичності, переданням і тяглістю споконвічних традицій від покоління до покоління, про невинний зв'язок з історією, в яку українці вросли своїм корінням, і тому незламні. Смісл цього сюжету також про здатність відроджуватися з насінини, про вічне оновлення та прагнення до життя.

Окремо потрібно зазначити, що світове дерево може тракту-

ватися як антропоморфний символ. На українських рушниках дерево перетворюється на образ жінки-берегині. Це свідчить про те, що цей образ може співвідноситися власне з людиною, яка має коріння, проте проростає кроною в небо.

Будь-які паралелі сюжету «Біля яблуні» з віруваннями різних культур і традицій засвідчують його універсальність та архетипічність, що зумовлює його актуальність, полісемантизм, багатовимірність і невичерпність інтерпретацій. Символ дерева може трансформуватися в нескінченний ланцюг асоціацій, наприклад, у хрест або храм.

Твір «Двоє під деревом» Михайлом Бойчуком виконано за принципами іконописної традиції як технологічно, так і композиційно. Іконокартину виконано на дереві, вона має золоте тло, яке обрамляє поле з плетеним орнаментом. Твір написано в техніці жовткової темпері. Симетрична композиція, умовно-стилізоване зображення постатей і дерева, чітка ритміка ліній свідчать про ґрунтовне вивчення принципів іконопису. Деякі дослідники вбачають вплив напряму набізму на формування художньої системи Михайла Бойчука, зокрема простежуються паралелі з творчістю французького художника Поля Серюзьє. Відомо, що набісти зверталися до тем, пов'язаних зі збиранням урожаю. Наприклад, сюжет твору Поля Серюзьє «Понт-авенський триптих» (1891 р.) розповідає про збір яблук [3, с. 1553].

Тема збору яблук була провід-

ною у творчості Тимка (Тимофія) Бойчука, Миколи Рокицького, Антоніни Іванової, Оксани Павленко, Марії Холодної та інших. Загалом сюжети за мотивами сіння, оранки, жнив, збору врожаю осмислювалися в контексті циклічної зміни пір року та сталого постійного повторення як календарного циклу, так і вмирання та відновлення духовного.

Темою збору врожаю надихався і Володимир Федько, художник-монументаліст, який у 2000 році очолив окремо створену кафедру монументально-декоративного мистецтва при Київському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука. У його доробку – мозаїчне оздоблення в стилістиці мистецтва Київської Русі найкрасивішої станції метро Києва «Золоті ворота». У композиції Володимира Федька «Біля яблуні», виконаної ним у 1993 році, простежується вплив школи бойчукізму, зокрема відчутний твор-

чий діалог із Миколою Рокицьким, який виконав цей сюжет з однойменною назвою у 1928 році.

Олена ОСАДЧА, ректор КДАДПМД ім. Михайла Бойчука, кандидат мистецтвознавства, доцент

Тимко Бойчук. Біля яблуні. Картон, темпера. 54 x 40 см. 1919-1920 р.

Микола Рокицький. Біля яблуні. Дерево, темпера. 68 x 54 см. 1928 р.

Антоніна Іванова. Збір яблук в саду. Картон, темпера. 1920 р.

Список літератури

1. Бенях Н. М. Львівський період у творчості Михайла Бойчука 1910–1914 рр.: дис. кандидата мистецтвознавчих наук: спец. 17.00.05 / Наталія Бенях – Львів, 2018. – 285 с.

2. Гошціцька Т. Символ дерева у світових міфологіях та міфологема світового дерева (у порівняльному контексті та на прикладі традиційної культури українських Карпат / Тетяна Гошціцька // Народознавчі зошити. – 2019. – Вип. № 3 (147). – С. 622–640.

3. Пузиркова А. Бойчукізм як специфічне вираження явища українського авангарду / Анна Пузиркова // Народознавчі зошити. – 2019. – Вип. № 6 (150). – С. 1551–1556.

Михайло Бойчук – засновник школи монументального малярства

1917 року зі створенням Української академії мистецтва професор Михайло Бойчук очолює школу монументального малярства, де впроваджував нове мистецьке мислення. Ознаками педагогічного методу М. Бойчука були відхід від засад реалістичної школи, вивчення основних принципів монументального мистецтва, закладених у фресках і рельєсах Єгипту, Ассирії, раннього проторенесансу, старослов'янської ікони.

Освоєння принципів монументального мистецтва, педагогічні засади вчителя можна простежити у творчості його учнів Тимоша Бойчука, Софії Налепинської, Оксани Павленко, Івана Падалки, Василя Седляра, які зверталися до національної тематики, розробки невеликих жанрових сцен, особливо із сільського життя, побуту, відпочинку. Програмними темами були –

збирання врожаю, пастушка, ткаля, гончар, жниця, праця селян, перемога нового ладу, як правило, в алегоричній формі. Ці твори мали дещо символічний характер, хоча їхню основу становили реалії буття, праці.

Наприклад, малюнки Оксани Павленко, виконані ще в час навчання в УАМ (1917–1922), і нині привертають увагу глибокою образною змістом, серйозністю пластичного вирішення. У її масштабних розписах, невеликих начерках, замальовках із натури помітні монументальне мислення, цільність композиційної структури, тобто педагогічні настанови М. Бойчука. В одному з ранніх творів О. Павленко – акварельній композиції «Ліплять пиріжки» (1918) – використана іконографічна схема «Трійці», наявні монументальна лаконічність форми, узагальненість, відчуття ритму. Фігури обведені чорним контуром, композиція чітко симетрична. Побутова сценка сприймається як символ праці, водночас у ній чимало деталей, узятих із життя.

Серед улюблених учнів М. Бойчука був його брат Тимко Бойчук, який у 1919–1920-х роках виконав ряд станкових творів темпера на невеликих дерев'яних дошках. Це переважно жанрові сцени з народного життя у творах «Торговка насінням», «Біля яблуні» тощо. У них втілювалися принципи монументалізації художнього образу, властиві мистцям кола М. Бойчука, зокрема «локальність кольорових поєднань, відсутність пленеру, площинне трактування форми, стилізований малюнок, прагнення уникнути будь-яких ракурсів, умовність пейзажу, ієратична застиглість композиції».

Михайло Бойчук і його учні творили новий «національний стиль» – стиль синтетичний, що базувався на національних витоках і досягненнях світової художньої спадщини, насамперед європейської. Цей стиль поширювався на різні види мистецтв: розпис кераміки, художні тканини, графіку, плакат, монументальне та агітаційне мистецтво. Відчутні творчі настанови професора Михайла Бойчука у творах Олександра Саєнка, який вступив 1920 року до УАМ і захопився монументальним мистецтвом.

Саме з 1920 до 1922 року О. Саєнко створює акварелі, графічні композиції, ескізи та картони до фресок, у яких відчутний вплив професора М. Бойчука на формування світогляду, монументального мислення молодого мистця. Невеликі за розміром акварелі «Чоловік у полі», «Жінка в хаті», «Дівчина з книгою», «Рубає дрова» (усі – 1920), «Сім'я» та

«Місить тісто» (1921) представляють ліричний образ українців, їхнє життя і побут. Ці твори мають аркоподібну форму, що дещо нагадує розписи Луцьких казарм, виконані групою бойчукістів, і засвідчує їх призначення для фресок. «З підкресленою простою, вишуканістю, – зазначає академік О. Федорук, – О. Саєнко торкається глибинних струн людської душі, опоетизовує родинні стосунки, людську працю».

Особливою сторінкою в ранній творчості О. Саєнка є виконання картонів до монументальних розписів «Збирання урожаю» (1920), «Вшанування запорожців» (1920), «Печуть хліб» (1921). У них О. Саєнко створює своєрідний літопис українського життя, використовує монументальну форму. Картони до фресок є зразком переосмислення О. Саєнком досягнень національного і світового мистецтва й водночас – виявленням власного неповторного стилю. Причому в таких роботах мистець трансформує одночасно різні стильові прийоми – Єгипту, Ассирії, бароко, старослов'янської ікони, української орнаментики. Узагальнення зображень наближаються до знаків-символів, які створюють своєрідний орнаментальний лад.

В ескізах до фресок О. Саєнка, як правило, використовує тональний колорит, у якому барви – неконтрастні, рівномірно розміщуються на поверхні. Такий колорит був характерний для перших робіт студентів майстерні М. Бойчука, що свідчить про значний вплив педагога на ранню творчість О. Саєнка. Саме світлі, ясні

кольори, покладені локальними плямами, відсутність тонової розробки визначають колористичну манеру мистця того часу.

Вагомою у творчості О. Саєнка є серія жіночих портретів, які відображають риси національного характеру. Це «Жіночий портрет» (1922), «Жіночий портрет» (1924), «Дівчина з квіткою» (1925, темпера на левкасі). Тут проглядається бажання створити узагальнений образ жінки, типовий для української нації. У жіночих портретах О. Саєнка помітний вплив з одного боку, єгипетського портрета, а з другого – українського народного мистецтва з його яскравим колоритом. Красу жіночих образів виявлено ще й тим, що обличчя подано крупним планом, без зайвих деталей, завдяки чому зображення наближається до ікони.

Отже, у творчості монументалістів школи Михайла Бойчука 1920-х років відбито складний комплекс взаємозв'язків і впливів давніх культур, однак із чітко означеними національними рисами. Заснована М. Бойчуком національна школа монументального мистецтва залишила помітний слід в історії художньої культури й досі привертає увагу мистців та поціновувачів мистецтва як визначне явище української образотворчості, а також є яскравим прикладом для сучасної художньо-педагогічної освіти.

Олена МАЙДАНЕЦЬ-БАРГИЛЕВИЧ, професор кафедри художнього текстилю і моделювання костюму КДАДПМД ім. М. Бойчука, кандидат мистецтвознавства

О. Саєнко. Дівчина з квіткою. 1925. Дерево, левкас, темпера.

О. Саєнко. Чоловік у полі. Жінка в хаті. 1920. Папір, акварель.

МИСТЕЦТВО НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

Мистецька школа Михайла Бойчука стала символом національного відродження своєї епохи. Його ідеї створення унікального мистецького простору об'єднали значну кількість однодумців та відкрили справді безмежний потенціал українського культурного надбання. Через поєднання спадщини минулого і тенденцій нового часу сформувався окремий напрям національного професійного мистецтва. Принципи творення новітнього мистецького шляху є надзвичайно актуальними в сучасному культурному середовищі. Продовжуючи традицію збереження та примноження культурного надбання, студенти і випускники академії активно працюють у мистецькій сфері, формуючи новий рівень сучасного українського мистецтва.

Цей пошук сьогоденних актуальних рішень декоративного та образотворчого мистецтва виразно простежується у творах студентів кафедри монументально-декоративного і сакрального мистецтва. Студентка Дарія Святун у дипломній роботі «Три сестри» (керівник – Микола Данченко) використовує принципи декоративності й загальної форми з відголосками образно-пластичних мотивів живописних творів школи Михайла Бойчука. Поєднання

«Три сестри», Дарія Святун
(керівник – Микола Данченко), 2020 р.

монументальних форм із характерними рисами традиційного мистецтва формує промовисті жіночі образи. Лаконічна стилізація фігур підтримує виважене композиційне рішення, збалансоване складними кольоровими відтінками. Сучасне звучання стилістики твору підтверджує актуальність ідей бойчукізму і в наш час.

Українське мистецтво багате розмаїттям художніх рішень та авторських інтерпретацій, які базуються на традиціях народної майстерності, віддзеркалюючи духовне багатство нашого народу. Протягом віків формувалась особлива концепція народного світобачення, зрозумілого на рівні підсвідомості символізму образів, кольорів, знаків. Мабуть, звідти походить феномен народного малярства, представники якого стали відомими на весь світ. Студенти кафедри в розробці своїх авторських проєктів часто спираються на мотиви творів народних майстрів, зберігаючи в історії душу українського народу. Студентка Юлія Процюк використала постать відомої народної художниці для дипломної роботи «Образ Ганни Собачко в сучасному світі» (керівник – Наталія Литовченко). У формуванні образно-пластичного рішення використаний контраст нейтральної статичної фігури по центру і яскравого динамічного вибуху фантазійних квітів та рослинних орнаментальних мотивів. Така композиція ніби протиставляє зовні звичайну людину, як її сприймають оточуючі, і прихований усередині надзвичайний творчий потенціал особистості, який і досі вражає яскравою асоціативністю художніх творів, глибоким чуттєвим світобаченням і силою духу.

Звернення до образів митців, які стали знаковими у формуванні традиції українського мистецтва, є дуже важливим елементом культурної пам'яті нації. Адже мистецтво – це своєрідний літопис визначних історичних подій. Кожний історичний період позначений своїми цінностями, прагненнями, героями, що знаходять відображення в різних видах мистецтва, закарбовуючи пам'ять про форму-

вання національної свідомості. Так склалося, що ми є свідками трансформації нації в реальному часі, відчайдушної боротьби України за існування в світі європейських цінностей. Катастрофічні події останніх місяців, звичайно, дуже вплинули на студентів кафедри, адже нинішня війна Росії проти України торкнулася кожного.

Трагічні сторінки історії знайшли відображення в навчальних і творчих роботах студентів академії. На захисті дипломних робіт освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» 2022 року ми побачили багато творів, присвячених воєнним діям на території України. Одним із прикладів стала дипломна робота Ірини Булгакової «Оборонець» (керівник – Тетяна Ільїна), виконана в техніці витинанки. Представлена робота підкреслено емоційна, чуттєва, пронизана болем від несправедливості і жаху російської агресії, що зруйнувала тисячі осель, сімей, життів... Центром композиції стала стилізована фігура Оборонця, який тримає на руках врятовану дитину – образ захисників, що боронять нашу землю. Обрамлює центральну частину декоративний фриз, який є традиційним елементом народних творів. Цей фриз розроблено з використанням ритмічного орнаментального мотиву, побудованого на основі елементів військової техніки. Поєднання майстерної стилізації і традиційної народної техніки продовжує життя народного мистецтва у професійному руслі. Сучасні реалії життя відображаються в багатьох видах і техніках художньої творчості.

Розвиток традиційних технік і національного характеру мистецтва є перспективним напрямом для утвердження української культури у світовому мистецькому просторі. На наших очах твориться новітня історія незалежної України та новітня історія національного українського мистецтва через щире бачення молодих натхненних художників.

Олександра САМОЙЛЕНКО,
кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри монументально-декоративного і сакрального мистецтва

«Оборонець», Ірина Булгакова
(керівник – Тетяна Ільїна), 2022 р.

«Образ Ганни Собачко в сучасному світі»,
Юлія Процюк
(керівник – Наталія Литовченко), 2020 р.

Життя кожної творчої особистості свідомо чи несвідомо підпорядковується неуситимому бажанню постійно проводити бесіду з вічністю, покладаючись на відміряний рівень таланту й сподіваючись, що твої ідеї, думки, мрії та прагнення будуть цінними для прийдешніх поколінь. Можливо, у цьому діалозі більше шансів мають художники, адже їхні полотна не лише вміщують усе різнобарв'я світу, а й за допомогою символів, обраних сюжетів ретранслюють віяння доби і водночас те «приховане», що недоступне звичайному людському окові.

Важко сказати, коли свою розмову з вічністю розпочав Михайло Бойчук (1882–1937), один із найяскравіших українських митців-монументалістів ХХ ст. Чи тоді, коли в пожежі згоріла родова хата разом із першими роботами юного маляра, а хлопець міг уперше замислитися над проминутистю й тлінністю життя? Чи тоді, коли доля звела його з метрополитом УГКЦ Андреем Шептицьким, завдяки якому Наукове товариство імені Шевченка виділило кошти на навчання Михайла Бойчука у Віденській академії мистецтв і пізніше – у Краківській, що допомогло розвинути природні здібності молодого художника? Чи тоді, коли Михайло Львович бурхливого 1917 року повернувся до Києва і став одним із засновників Української державної академії мистецтв, включившись таким чином у розбудову національно-культурного життя початку ХХ ст.?

Так чи інакше, але всі зусилля чи проєкти Михайла Бойчука виходили за межі рядового служіння й само-реалізації митця. Заснована ним художня школа, що залишилася в українській історії під назвою «бойчукісти» (за прізвищем очільника та ідейного натхненника), не просто згуртувала неординарних особистостей, а й перетворилася в окреме мистецьке явище, яке набуло світової слави і вплинуло на світогляд і світобачення художників-нащадків. Поєднання неовізантизму, народного малярства і традицій давньоруського іконопису дозволяло бойчукістам подавати так звані вічні теми в розрізі сучасних їхнього покоління практичних потреб і філософських відгомонів. Саме тому у творчому доробку школи бачимо такі різні за спрямуванням і візуалістикою речі, як розпис каплиці Дяківської бурси у

Кроки у вічність Михайла Бойчука

Львові (1911–1913), церкви монастиря отців Василіян, оформлення Луцьких казарм у Києві (1919) чи оздоблення Українського павільйону на Всесоюзній сільськогосподарській виставці у Москві (1923). Хтось може побачити тут пристосуванство до суспільно-політичних реалій, у яких митцям доводилося працювати. Хтось – універсальність бойчукізму як стилю, по своєму всеосяжного, який давав змогу працювати як із фресками, мозаїками, так і з ужитковими речами, як, наприклад, килими чи кераміка. Зрозуміло, що і в традиційному галицькому середовищі, яке звикло до інших художніх стилів, і в оточенні більшовиків, зорієнтованих на утилітарність живопису та використання його задля власних потреб, Михайло Бойчук та його учні Іван Падалка, Василь Седляр, Іван Липківський, Софія Налепинська навряд чи могли розраховувати на цілковите розуміння та сприйняття. А подальше розгортання тоталітарної системи, що радикально звуужувала простір для вільного самовираження творчої особистості і

нехтувала правами та свободами громадян, не залишало бойчукістам шансів на виживання.

Останні кроки у вічність Михайла Бойчука виявилися загострено трагічними, адже земне його життя завершилося в одній із київських в'язниць НКВС. Михайла Бойчука та його найближчих учнів – Івана Падалку, Василя Седляра, Івана Липківського заарештували в листопаді 1936 року, інкримінувавши їм створення націонал-фашистської терористичної організації, нібито причетної до підготовки терористичних актів проти членів партії та уряду. Найбільше слідчих НКВС цікавило коло знайомих художника, а також зв'язок з Андреем Шептицьким... Звісно, чекістам було неважко добитися «зінання» від Михайла Бойчука в тому, що основа його «політичного світогляду» була і є суто націоналістична і буржуазна, і прищеплена ще з юних років), про що він розповів на допиті від 4 грудня 1936 року. Проте цього радянським репресивним органам було мало. Під час слідства, яке вмістилося всього в сім допитів (до речі, як «вагомий докази»

провини слідчі до справи підшили матеріали очних ставок між В. Седлярем та І. Падалкою і кілька протоколів допитів В. Седляра), Михайлу Бойчуку ще додали підготовку збройного повстання з метою відторгнення України від СРСР, шкідництво у галузі образотворчого мистецтва, добір до вищої школи націоналістичних кадрів та безліч іншої маячні, яка давала підстави стратити лідера бойчукістів.

13 липня 1937 року куля з чекіського револьвера обірвала життя й політ творчої думки видатного українського художника, члена Українського наукового товариства, професора Київського художнього інституту Михайла Бойчука. Але того дня його шлях у вічність лише почався, ім'я митця стало легендою, а сам він наблизився до Творця – того, з ким може вести тепер діалог поза часом і простором.

Тетяна ШЕПТИЦЬКА,
заступник генерального
директора з наукової роботи
Національного історико-
меморіального заповідника
«Биківнянські могили»,
кандидат філологічних наук

ЗАХИСТ МОНУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ УРСР ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Проблема збереження культурної спадщини за воєнного часу набуває світового значення і глобального масштабу. Від 24 лютого 2022 року на території України російськими окупантами було знищено Художній музей імені Куїнджі, Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди, Іванківський історико-краєзнавчий музей; пошкоджено Тростянецький районний краєзнавчий музей, Охтирський міський краєзнавчий музей, Військово-історичний музей у Чернігові (на 9 травня 2022 року ЮНЕСКО підтвердило знищення або пошкодження 127 об'єктів культури в Україні). Воєнні дії впливають також на стан збереження монументальної спадщини УРСР: мозаїчних та вітражних композицій, сграфіто, скульптурних рельєфних композицій із дерева, кераміки, латуні, монументальної скульптури тощо. Ситуацію із захистом та відновленням пам'яток монументального мистецтва в Україні під час воєнних дій потрібно розглядати за трьома напрямками: 1) вплив політики декомунізації на територіях, підконтрольних Україні; 2) збереження культурної спадщини на тимчасово окупованих територіях; 3) відповідна робота в зоні бойових дій.

Найбільш повно і якісно обстежено та збережено твори монументального мистецтва на підконтрольній Україні території. Після ухвалення Закону «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» виникла загроза знищення монументально-меморіальної спадщини СРСР. Місцеві органи влади намагалися здебільшого демонтувати розміщену в публічному просторі символіку радянського періоду (хоча в статті 4 документа зазначено, що його дія «не поширюється на випадки використання символіки комуністичного тоталітарного режиму... у творах мистецтва, створених до набрання чинності цим Законом»). На захист і збереження культурної спадщини УРСР стала громадськість. До початку нової стадії протистояння Росії та України в 2022 році

громадські організації в Україні розпочали реалізацію проєкту зі збору та систематизації матеріалів з історії монументального мистецтва УРСР. Проєкт складався з таких етапів: 1) проведення інвентаризації та каталогізації творів; 2) встановлення їхніх атрибутивних ознак, проведення мистецтвознавчої експертизи; 3) включення в сучасний архітектурний простір міст і селищ; 4) розроблення заходів щодо музеєфікації та експонування. У межах політики захисту культурного надбання УРСР громадські та культурні інституції реалізували декілька програм. Це «6 МОЗАІК», «Soviet Mosaics in Ukraine», «Монументальні пам'ятки пізнього модернізму Житомира та Житомирської області», «Chernihiv Monumentalism». Крім того, провідні громадські організації, серед яких «ДЕ НЕ ДЕ», стали ініціаторами підписання «Меморандуму про співробітництво між Міністерством культури та інформаційної політики України та низовими громадськими ініціативами по збереженню мистецтва та архітектури другої половини ХХ ст.». До участі в заході долучилися «Запорізьке наукове товариство ім. Я. Новицького», «Ю7 УРБАН

Рис. 1. Панно «Прометей» (1966 р.). Смальта, керамічна плитка. Автори – А. Горська, В. Зарецький, Г. Зубченко, Г. Марченко, Г. Синиця за участю І. Кулика.

Рис. 2. Пошкоджений фрагмент мозаїки «Прометей».

що в Донецьку збереглися мозаїки архітектурного ансамблю експериментальної Донецької школи № 5 (архітектор І. Каракіс (головний), В. Волик, А. Страшнов, П. Вігдергауз). Над мозаїками в Донецьку разом з А. Горською працювали її чоловік В. Зарецький, а також Г. Синиця, Г. Зубченко, Г. Марченко, О. Коровай, І. Кулик та В. Парахін. Створені групою дев'ять монументальних композицій об'єднує сюжетно-тематична основа міфологічного характеру. Зображення розкривають космо-

відоображають створення світу, зародження та розквіт життя. На сьогодні мозаїки, розміщені на фасаді ЗОШ № 5, потребують реставрації.

У занедбаному стані перебувають багато інших пам'яток. Наприклад, мозаїка на фасаді Донецького бавовняного комбінату (архітектори – Ю. Процишин, О. Ткаченко, Г. Андреев, інженери – І. Ріслін, К. Кершнер, Л. Шевченко, Д. Таїров, Б. Кравцов, 1969–1976 рр.). Авторами панно «Тканина прогресу та свободи» й «Бавовна» е

гастроному «Київ» створили композицію «Квітуха Україна». У ресторані «Україна» («Аристократ») А. Горська, В. Зарецький, Б. Плаксії за участю В. Парахіна, Н. Світличної та Г. Зубченко із Г. Пришедьком виконали два мозаїчних панно – «Дерево металурга» («Дерево життя») і «Борівітер» (робочі назви – «Птах Еллади», «Птах Мрія»). У 1965 році до Маріуполя вперше завітали художники зі столиці – В. Ламах, Е. Котков та І. Литовченко. У місті митці працювали над оформленням палаци культури заводу важкого машинобудування. Восени 1965 року на головному фасаді з'явилася велике панно, виконане із шамоту («Революція», «Період відновлення», «Вітчизняна війна», «Сучасність»), пізніше було завершено роботу над трьома мозаїками. Мозаїка «Юність» стала окрасою фойє першого поверху. Панно «Земля» та «Космос» митці вдало вписали в рамки задньої стіни зали на другому поверсі. Також активно у Північному Приазов'ї працював творчий тандем у складі маріупольських митців В. Константинова та Л. Кузьменкова (автори мозаїчних композицій «Першокласники», «Материнство», «Спорт», «Праця», «Юність», «Люди Важмашу», «Металурги»). Серед знищених композицій слід назвати «Сонце і море», «Троянди і терикони» А. Дерези на фасаді будівлі піонерського табору «Маяк» у Широкиному; частково зруйновано мозаїчне панно «Борівітер» (автори – В. Зарецький, А. Горська, Г. Зубченко, Г. Пришедько, Б. Плаксії).

Рис. 3. Мозаїчне панно «Борівітер» (1967 р.). Смальта, кольорове скло, керамічна плитка. Автори – А. Горська, В. Зарецький, Б. Плаксії за участю В. Парахіна, Н. Світличної та Г. Зубченко із Г. Пришедьком.

СТУДІЯ», «Вінницьке історичне товариство», «Урбан Ре-Паблік» тощо. У планах культурної платформи «Ізоляція» (м. Київ) було відкриття музею монументального мистецтва в Маріуполі.

Ситуація на територіях, над якими Україна тимчасово втратила контроль, зовсім інша. Загальновідомим фактом є те,

логічні погляди праукраїнців та відтворюють давні міфи про створення світу. Композиції задумані як послідовна розповідь, про що свідчить їх взаємне розташування та назви: «Космос», «Вода», «Вогонь», «Земля», «Шахтарський край» або «Прометей», «Повітря», «Сонце», «Надра», «Життя», що

художники Донецького обласного художньо-виробничого комбінату В. Макутха, О. Шейнгарт, І. Ємельяненко. Зруйновано мозаїку «Авіація» (автори – В. Миронов та Є. Орликов) у старій споруді Міжнародного аеропорту «Донецьк» імені Сергія Прокоф'єва.

Але найтрагічніша ситуація склалася в зоні бойових дій, наприклад, у Маріуполі та містах, які страждають від постійних обстрілів ворога (Запоріжжя, Харків). У Маріуполі свого часу активно працювали художники-монументалісти В. Арнаут, Г. Пришедько, А. Горська, В. Зарецький, В. Ламах, Е. Котков та І. Литовченко. У 1964 році в місті з'явилася мозаїка «Підкорювачі Космосу» (автори – В. Арнаут, Г. Пришедько). 1965 року майстри реалізували на фасаді школи № 54 в Приморському районі Маріуполя проєкт «Вчителька з групою дітей». У 1967 році В. Зарецький, А. Горська, Г. Зубченко та Г. Пришедько для інтер'єру торговельної зали маріупольського

художники Донецького обласного художньо-виробничого комбінату В. Макутха, О. Шейнгарт, І. Ємельяненко. Зруйновано мозаїку «Авіація» (автори – В. Миронов та Є. Орликов) у старій споруді Міжнародного аеропорту «Донецьк» імені Сергія Прокоф'єва.

Але найтрагічніша ситуація склалася в зоні бойових дій, наприклад, у Маріуполі та містах, які страждають від постійних обстрілів ворога (Запоріжжя, Харків). У Маріуполі свого часу активно працювали художники-монументалісти В. Арнаут, Г. Пришедько, А. Горська, В. Зарецький, В. Ламах, Е. Котков та І. Литовченко. У 1964 році в місті з'явилася мозаїка «Підкорювачі Космосу» (автори – В. Арнаут, Г. Пришедько). 1965 року майстри реалізували на фасаді школи № 54 в Приморському районі Маріуполя проєкт «Вчителька з групою дітей». У 1967 році В. Зарецький, А. Горська, Г. Зубченко та Г. Пришедько для інтер'єру торговельної зали маріупольського

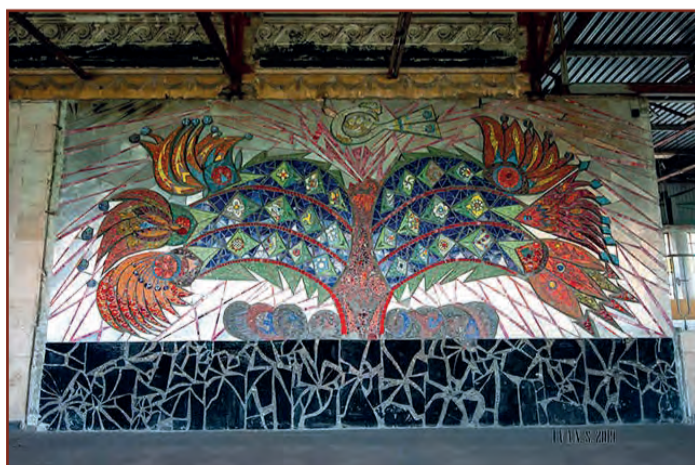

Рис. 5. Мозаїчне панно «Дерево життя» (1967 р.). Смальта, керамічна плитка, листовий алюміній. Автори – А. Горська, В. Зарецький, Б. Плаксії за участю В. Парахіна, Н. Світличної та Г. Зубченко із Г. Пришедьком.

Рис. 6. Мозаїчне панно «Дерево життя» після руйнування.

Інна ПЕТРОВА,
в. о. завідувача кафедри
графічного дизайну КДАДПМД
ім. М. Бойчука,
доктор історичних наук, доцент